

УДК 347.4

І. Пучковська, кандидат юридичних наук, доцент Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

Підстави припинення поруки

У науковій літературі питанням, пов'язаним із припиненням поруки як одного з видів забезпечення виконання зобов'язань, приділяється недостатньо уваги, хоча на практиці вони викликають чимало проблем, що і обумовило мету цієї статті.

Такі дослідники, як О. А. Загорулько¹, С. М. Бервено², І. Є. Якубівський³, А. Г. Ярема, В. Я. Карабань, В. В. Кривенко, В. Г. Ротань⁴ та ін.⁵, деякою мірою торкалися питань припинення поруки, але зроблені ними висновки свідчать лише про відсутність усталених поглядів на певні проблеми припинення поруки та їх складність.

Розглядаючи підстави припинення поруки, перш за все зазначимо, що зобов'язання з договору поруки припиняється на тих же підставах, що й інші зобов'язання. Зокрема, воно може бути припинене новацією у разі домовленості кредитора і поручителя (ст. 604 ЦК), звільненням (прощенням боргу) кредитором поручителя від його обов'язків (ст. 605 ЦК) та на інших підставах, передбачених гл. 50 ЦК, а також унаслідок односторонньої відмови від зобов'язання у повному обсязі, якщо це встановлено договором чи законом (ч. 3 ст. 615 ЦК), та в разі розірвання договору (ч. 2 ст. 653 ЦК). Крім того, ст. 559 ЦК «Припинення по-

¹ Цивільне право України : підручник : у 2 т. / Борисова В. І. (кер. авт. кол.), Баранова Л. М., Жилінкова І. В. та ін. ; за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатеевої, В. Л. Яроцького. – К., 2004. – Т. 2. – С. 36–39.

² Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. – 2-ге вид., перероб. і допов. / за ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. – К., 2006. – Т. II. – С. 58–66.

³ Див.: Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / за ред. В. М. Коссака. – К., 2004. – С. 493–494.

⁴ Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України : [В 4 т.] / А. Г. Ярема, В. Я. Карабань, В. В. Кривенко, В. Г. Ротань. – Т. 2. – К. ; Севастополь, 2004. – С. 276–296.

⁵ Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации. Часть первая (постатейный) / А. К. Губаева [и др.] ; под ред. Н. Д. Егорова, А. П. Сергеева. – 3-е изд., перераб. и доп. – М., 2005. – С. 703–711; Гражданское право: учебник : в 3 т. Т. 1 / Е. Н. Абрамова, Н. Н. Аверченко, Ю. В. Байгушева [и др.] ; под ред. А. П. Сергеева. – М., 2009. – С. 920–926.

руки» встановлює спеціальні підстави припинення поруки, які ми й розглянемо в даній статті.

Відповідно до ч. 1 ст. 559 ЦК порука припиняється внаслідок **припинення забезпеченого порукою зобов'язання**. Це положення базується на додатковому (акцесорному) характері поруки як виду забезпечення виконання зобов'язання. Тому припинення основного зобов'язання має наслідком припинення поруки як зобов'язання додаткового (акцесорного), оскільки в цьому випадку відпадає сама мета існування поруки — більше нічого забезпечувати. При цьому не має значення, за якою підставою припинилося основне зобов'язання: шляхом виконання, новацією, наданням відступного та ін., на що правильно звертається увага в науковій літературі¹.

Посилаючись на ч. 1 ст. 559 ЦК, суди, як правило, вірно відмовляють у задоволенні позовів, що пред'являються до поручителів після припинення забезпеченого порукою зобов'язання. Так, постановою Вищого господарського суду України від 03.11.2005 р. (справа № 2-1/4136-2005) касаційну скаргу приватного підприємства «Агропромхімнаб» залишено без задоволення, а постанову Севастопольського апеляційного господарського суду від 18.07.2005 р., якою у задоволенні позову підприємству «Агропромхімнаб» (кредитор) до агрофірми «Крим» (поручитель) відмовлено, — без змін. Відмовляючи в задоволенні позову, суд апеляційної інстанції виходив з того, що позивач протягом 30 днів з моменту опублікування оголошення про порушення справи про банкрутство щодо ВАТ «Симиренко» (боржник) не подав до суду письмову заяву з вимогами до боржника, а також документи, що їх підтверджують, а тому його вимоги до ВАТ «Симиренко» на підставі ч. 2 ст. 14 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» вважаються погашеними, що свідчить про припинення зобов'язань боржника у повному обсязі на підставі закону, як це передбачено ст. 598 ЦК України. Суд прямо вказав, що оскільки основне зобов'язання припинилось, то припинилась і порука як спосіб забезпечення його виконання, у зв'язку з чим відсутні підстави для стягнення боргу з агрофірми «Крим» (поручитель)².

¹ Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. – 2-ге вид., перероб. і допов. / за ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. – К., 2006. – Т. II. – С. 65.

² Постанова Вищого господарського суду України від 03.11.2005 р. у справі № 2-1/4136-2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.arbitr.gov.ua/docs/28_1083088.html.

Наступною підставою припинення поруки, передбаченою ч. 1 ст. 559 ЦК, є *зміна основного зобов'язання без згоди поручителя*, унаслідок чого *збільшується обсяг його відповідальності*. Дана норма спрямована на захист інтересів поручителя у разі зміни забезпеченого порукою зобов'язання, оскільки поручитель, якщо інше не передбачено договором поруки, відповідає перед кредитором у тому ж обсязі, що і боржник. При цьому поруку припиняють не будь-які зміни до основного зобов'язання, а лише ті, що збільшують обсяг відповідальності поручителя. Наприклад, кредитодавець і позичальник мають узгодити з поручителем збільшення розміру процентів за користування кредитом або збільшення розміру самої суми кредиту. Якщо такі зміни будуть без згоди поручителя внесені до кредитного договору, то відповідно до ч. 1 ст. 559 ЦК порука припиняється. Отже, для збереження чинності поруки зміни, у результаті яких збільшується відповідальність поручителя, потребують згоди останнього. При цьому йдеться не просто про повідомлення поручителя про подібні зміни, а саме про одержання його згоди.

Необхідно також звернути увагу на те, що припинення поруки за даною підставою здійснюється на підставі закону і не потребує звернення до суду, на що правильно вказується в Постанові ВГСУ від 02.03.2006 р. у справі № 20/213. Так, поручителю «Агропромислова компанія» постановою Запорізького апеляційного господарського суду відмовлено у задоволенні позовних вимог про припинення зобов'язання за договором поруки у зв'язку з тим, що кредитор АТ «Наш банк» і позичальник ТОВ «Мото-Дор» додатково угодою до кредитного договору збільшили розмір кредиту з 1 375 000, 00 грн до 1 595 000, 00 грн. ВГСУ дану постанову залишив без змін, вірно вказавши, що момент припинення поруки залежить від моменту настання обставин, з якими пов'язується припинення поруки, а передбачені статтею 559 ЦК підстави припинення поруки застосовуються поза судовим розглядом¹. Зазначена Постанова ВГСУ становить також інтерес у зв'язку з наявністю спору між кредитором та поручителем щодо виконання поручителем своїх зобов'язань за договором поруки у первісному розмірі після внесення змін до основного зобов'язання, що потягли за собою збільшення обсягу відповідальності поручителя. Так, кредитний договір був укладений 23.12.2002 р., договір поруки — 22.01.2003 р.; зміни до кредитного договору про збільшення суми кредиту без згоди

¹ Постанова ВГСУ від 02.03.2006 р. у справі № 20/213 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.arbitr.gov.ua/docs/28_1196852.html.

поручителя внесені 20.02.2003 р., а 18.02.2004 р. кредитор звернувся до поручителя з вимогою погасити заборгованість позичальника у розмірі 1 358 757, 65 грн, тобто у розмірі, що не перевищує первісного зобов'язання поручителя. Позиція ВГСУ про припинення поруки з моменту зміни основного зобов'язання, нею забезпеченого, за умови збільшення обсягу відповідальності поручителя, якщо останнє відбулося без згоди поручителя, повністю відповідає положенням ч. 1 ст. 559 ЦК. Отже, поручитель у разі зміни зобов'язання без його згоди не лише не відповідає за повернення боржником збільшеної суми боргу, а з моменту такого збільшення його обов'язок за договором поруки повністю припиняється — перестає існувати в первісному обсязі.

Положення ч. 2 ст. 559 ЦК стосовно припинення поруки, якщо після настання строку виконання зобов'язання **кредитор відмовився прийняти належне виконання**, запропоноване боржником або поручителем, у науковій літературі трактується по-різному. Так, С. М. Бервено вважає, що у випадку, «коли **сплинув строк виконання** обов'язку за основним зобов'язанням і договором поруки, кредитор може не прийняти належне виконання від боржника або поручителя, але правовим наслідком такої відмови кредитора буде припинення договору поруки»¹. При цьому дослідник зазначає, що ч. 2 ст. 559 ЦК не дає відповіді на питання, чи повинна припинятися за таких обставин порука, якщо ще не сплинув строк дії договору поруки, вказуючи на можливість неоднозначного тлумачення даної норми. На відміну від нього І. Є. Якубівський стверджує, що у ч. 2 ст. 559 ЦК визначено правові наслідки на випадок порушення кредитором його обов'язку **прийняти належне виконання** за договором поруки: якщо кредитор відмовився від прийняття належного виконання, запропонованого боржником або поручителем, порука припиняється. Він пояснює, що для припинення поруки у цьому випадку потрібні такі умови: 1) боржником або поручителем запропоновано виконання; 2) запропоноване виконання є належним, тобто таким, що відповідає вимогам щодо предмета, строків, місця, способу виконання та іншим умовам, визначеним договором, актами цивільного законодавства, а за їх відсутності — звичаям ділового обороту або іншим вимогам, що звичайно ставляться (ст. 526 ЦК)². Таке тлумачення положень ч. 2 ст. 559 ЦК, на наш погляд,

¹ Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. – 2-ге вид., перероб. і допов. / за ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. – К., 2006. – Т. II. – С. 66.

² Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / за ред. В. М. Коссака. – К., 2004. – С. 493.

є більш прийнятним. Враховуючи, що у зобов'язальному правовідношенні кредитор не тільки наділений правом вимагати виконання обов'язку від боржника, а й несе обов'язок прийняти належне виконання від боржника, відмова кредитора прийняти належне виконання, запропоноване боржником, за загальним правилом, означає прострочення кредитора, що тягне за собою наслідки, передбачені ст. 613 ЦК. Правило ж, сформульоване у ч. 2 ст. 559 ЦК, вказує, що у разі прострочення кредитора за зобов'язанням, забезпеченим порукою, положення ст. 613 ЦК не застосовуються. Таке припинення поруки є специфічним наслідком прострочення кредитора. Отже, відмова кредитора від прийняття належного виконання від боржника або поручителя позбавляє його забезпечення, оскільки згідно з ч. 2 ст. 559 ЦК за таких умов порука припиняється. При цьому слід зауважити, що на припинення поруки не впливають причини, у зв'язку з якими кредитор відмовився прийняти належне виконання, і що на випадок спору поручитель або боржник має надати докази того, що відмова прийняття виконання мала місце.

При тлумаченні положень ч. 2 ст. 559 ЦК необхідно враховувати, що законодавець вказує на **належне виконання**, запропоноване боржником або поручителем. У зв'язку з останнім вважаємо, що належним слід визнавати виконання, запропоноване як боржником, так і поручителем, незалежно від того, з кого саме кредитор планував стягувати борг. Оскільки належним може визнаватися лише виконання, яке відповідає предмету виконання та в передбачений строк, то з урахуванням положень ч. 2 ст. 559 ЦК останнє означає, що боржник може запропонувати виконання як належне в межах строку, передбаченого для виконання його зобов'язання, а поручитель — строку за договором поруки. При цьому слід пам'ятати, що поручитель не зобов'язаний, але має право виконати забезпечене ним зобов'язання, щоб запобігти сплаті кредитору додаткових сум, які може потягти за собою прострочення виконання боржником свого зобов'язання (проценти, збитки, неустойка), і таке виконання теж є належним.

На користь визнання виконання, запропонованого боржником або поручителем, відповідно до ч. 2 ст. 559 ЦК належним, свідчить вказівка законодавця як про здійснене після настання, а не після закінчення строку виконання зобов'язання.

Що ж до виконання боржником зобов'язання після закінчення строку, встановленого для його виконання, тобто коли вже має місце порушення зобов'язання, а саме прострочення, то незважаючи на те, що воно вже не може вважатися належним, враховуючи забезпечуваль-

ну конструкцію поруки, яка передбачає за загальним правилом солідарну відповідальність боржника і поручителя у разі порушення боржником забезпеченого порукою зобов'язання, положення ч. 2 ст. 559 ЦК доцільно застосовувати і до таких випадків.

Відповідно до ч. 3 ст. 559 ЦК наступною підставою припинення поруки є *переведення боргу на іншу особу, якщо поручитель не поручився за нового боржника*. Уведення даної підстави обумовлене тим, що поручитель поручається перед кредитором за виконання обов'язку конкретною особою (боржником) і «зазвичай поручительство здійснюється за особу, у якій поручитель, можливо, особисто зацікавлений»¹. Враховуючи, що переведення боргу здійснюється за згодою кредитора, і якщо сторони в договорі поруки не передбачили обов'язок поручителя відповідати за будь-якого нового боржника, то у разі, коли поручитель не поручився за виконання обов'язку новим боржником, порука припиняється. При цьому поруку припиняє виключно заміна боржника в порядку переведення боргу. Заміна ж боржника, що здійснюється в порядку універсального чи сингулярного правонаступництва, поруку не припиняє, оскільки для цього немає правової підстави.

Припинення поруки пов'язане також із *закінченням строку її чинності*. Згідно з ч. 4 ст. 559 ЦК порука припиняється після закінчення строку, встановленого в договорі поруки (а). У разі якщо такий строк не встановлено, порука припиняється, якщо кредитор протягом шести місяців від дня настання строку виконання основного зобов'язання не пред'явить вимоги до поручителя (б). Якщо строк основного зобов'язання не встановлений або встановлений моментом пред'явлення вимоги, порука припиняється, якщо кредитор не пред'явить позову до поручителя протягом одного року від дня укладення договору поруки (в).

Отже порука — це строкове зобов'язання, і незалежно від того, встановлений строк її дії договором чи законом, його вплив припиняє суб'єктивне право кредитора. Останнє означає, що строк поруки належить до преклюзивних строків. Основна властивість таких строків, крім того, що їх вплив на відміну від строків позовної давності² припиняє суб'єктивне право, полягає в тому, що вони не можуть бути

¹ Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. – 2-ге вид., перероб. і допов. / за ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. – К., 2006. – Т. II. – С. 66.

² Відповідно на вказані строки не поширюється положення ч. 5 ст. 267 ЦК про захист судом порушеного права у разі, коли строк позовної давності пропущений із поважних причин.

призупинені, перервані чи відновлені. ВАСУ у своєму роз'ясненні прямо зазначив, що цей строк не може бути відновлений господарським судом¹. На підтвердження виконання судами даного роз'яснення можна навести Постанову ВГСУ від 12.06.2007 р. у справі № 10/27-06, де ВГСУ, вказавши, що строк, зазначений у законі (ч. 4 ст. 599 ЦК) для припинення поруки, не може бути змінений за згодою сторін або відновлений господарським судом, визнав кошти, перераховані поручителем на рахунок кредитора після спливу строку, протягом якого кредитор міг звернутися з позовом до поручителя, коштами, перерахованими безпідставно, оскільки останні були перераховані на виконання договору, який вже на той час припинився².

З огляду на преклюзивний характер строку поруки і обумовлене цим припинення права кредитора на реалізацію даного виду забезпечення виконання зобов'язань, викликає критику редакція ч. 4 ст. 559 ЦК. Зокрема законодавець не дотримується однакового підходу при формулюванні підстав припинення поруки при забезпеченні договорів, у яких: а) строк поруки встановлений; б) строк поруки не встановлений, а встановлений лише строк виконання основного зобов'язання; в) не встановлений як строк поруки, так і строк виконання основного зобов'язання, що створює підґрунтя для неоднозначного їх розуміння і помилкового тлумачення. Наприклад, у науковій літературі групою дослідників висловлено думку, що оскільки відповідно до ч. 4 ст. 559 ЦК порука припиняється після закінчення строку (тобто зі спливом строку), встановленого договором поруки, то при встановленні в договорах таких строків належить виявляти граничну обережність, бо навіть звернення кредитора з позовом до поручителя до спливу встановленого договором строку не гарантує захисту права кредитора, якщо тільки до спливу цього строку не буде прийняте судове рішення. Якщо строк, який встановлений договором поруки та який припиняє поруку, закінчився до прийняття судом рішення за позовом кредитора до поручителя, у задоволенні позову має бути відмовлено. Такий висновок відповідає букві ч. 4 ст. 559 ЦК: право, яке захищає суд, має існувати на день прийняття судового рішення. Якщо ж право на цей день уже

¹ Роз'яснення Вишого арбітражного суду України № 02-5/706 від 06.10.94 р. у редакції від 18.11.2003 р. [Електронний ресурс] / Офіц. сайт Верхов. Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

² Постанова ВГСУ від 12.06.2007 р. у справі № 10/27-06 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень України. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/801859>.

не існує (воно припинилося), воно не підлягає захисту, хоч би воно існувало на день звернення з позовом¹.

При цьому автори зазначають, що у ч. 4 ст. 559 ЦК законодавець тричі вказує, що «порука припиняється», а юридичні факти, які мають відбутися в межах строків, встановлених у кожному із трьох випадків ч. 4 ст. 559 ЦК, проте є різними. Так, відповідно до правила, сформульованого в першому реченні ч. 4 ст. 559 ЦК, лише в межах строку, встановленого в договорі поруки, поручитель може виконати зобов'язання, що ґрунтується на договорі поруки. Виконання поручителем зобов'язання перед кредитором після спливу цього строку веде до набуття кредитором майна без достатніх правових підстав (у період, коли поручитель уже не ніс перед кредитором цивільно-правових обов'язків). У межах встановленого договором строку, сплив якого тягне припинення поруки, може бути прийняте судове рішення за позовом кредитора до поручителя. Прийняття судом рішення після спливу цього строку означало б, що суд захистив право, яке до дня прийняття рішення припинилось, а тому таке рішення підлягало б скасуванню в апеляційному порядку. Якщо ж судове рішення в межах цього строку прийняте, воно не може бути скасоване судом апеляційної чи касаційної інстанції, хоч би на день розгляду справи в апеляційному чи касаційному суді строк чинності поруки минув, оскільки на день прийняття рішення судом першої інстанції порука була чинною. Та обставина, що виконання рішення суду, прийнятого за позовом кредитора до поручителя, буде здійснюватися в період, коли строк чинності поруки минув, не може бути перешкодою для примусового виконання судового рішення².

З наведеним тлумаченням першого речення ч. 4 ст. 559 ЦК не можна погодитися. Перш за все слід мати на увазі, що порука — це вид забезпечення виконання зобов'язання, а кредитор за основним і забезпечувальним зобов'язанням завжди — та сама особа, яка виконала свій обов'язок перед боржником за основним зобов'язанням і має щодо останнього лише право вимоги. У зв'язку з цим саме кредитор ініціює встановлення певного виду забезпечення виконання зобов'язання, завдяки якому розраховує задовольнити свої вимоги у разі порушення боржником зобов'язання. Порука є особистим забезпеченням, що озна-

¹ Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України : [В 4 т.] / А. Г. Ярема, В. Я. Карабань, В. В. Кривенко, В. Г. Ротань. – Т. 2. – К. ; Севастополь, 2004. – С. 292.

² Там само. – С. 293–294.

час відповідальність поручителя перед кредитором за порушення зобов'язання боржником усім своїм майном. Відповідно до забезпечувальної конструкції поруки кредитор у разі порушення боржником зобов'язання звертається до поручителя, який за договором поруки має відповідати перед кредитором за порушення зобов'язання боржником. Звернутися до поручителя кредитор може лише протягом строку дії поруки. Зазвичай такий строк встановлюється за домовленістю між кредитором і поручителем у договорі поруки. Строк чинності поруки як виду забезпечення виконання зобов'язання має бути більшим порівняно зі строком виконання основного зобов'язання боржником, щоб кредитор у разі порушення забезпеченого зобов'язання мав час реалізувати свої права за порукою. Положення ч. 4 ст. 559 ЦК встановлюють правила припинення поруки як за договорами із визначеним строком дії поруки, так і за договорами, у яких строк дії поруки встановлений не був. Припинення поруки зі спливом строку, встановленого договором поруки, означає, що кредитор позбавляється можливості звернутися до поручителя з вимогою про виконання останнім свого обов'язку за договором поруки — нести відповідальність за порушення боржником забезпеченого порукою зобов'язання як у добровільному, так і у примусовому порядку. Отже, враховуючи що протягом строку дії поруки кредитор повинен встигнути звернутися до поручителя з вимогою про виконання останнім свого обов'язку за договором поруки, у тому числі в примусовому порядку, та з огляду на формулювання, надане законодавцем у другому та третьому реченнях ч. 4 ст. 559 ЦК, зміст першого речення ч. 4 ст. 559 ЦК може означати тільки таке: **«Порука припиняється, якщо кредитор не пред'явить позову до поручителя протягом строку, встановленого в договорі поруки»**.

Друге речення ч. 4 ст. 559 ЦК, відповідно до якого порука припиняється, коли кредитор протягом шести місяців від дня настання строку виконання основного зобов'язання не пред'явить вимоги до поручителя, якщо договором поруки не встановлений строк дії поруки, помилково розуміється деякими дослідниками як строк, установлений для пред'явлення **вимоги** саме «до поручителя». Тобто кредитор має пред'явити не позов до суду, а лише вимогу до поручителя, і за наявності доказів її пред'явлення звернутися з позовом до поручителя в межах загальної позовної давності, що встановлена тривалістю три роки (ст. 257 ЦК)¹. Дане тлумачення є неприйнятним, оскільки ставить

¹ Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України : [В 4 т.] / А. Г. Ярема, В. Я. Карабань, В. В. Кривенко, В. Г. Ротань. – Т. 2. – К. ; Севастополь, 2004. – С. 292–293.

кредитора за договором поруки з невизначеним строком дії у незрівнянно краще становище, ніж кредитора за договором поруки з визначеним строком, чому логічного пояснення знайти неможливо.

Відповідно до третього речення ч. 4 ст. 559 ЦК якщо строк основного зобов'язання не встановлений або встановлений моментом пред'явлення вимоги, порука припиняється, якщо кредитор не пред'явить позову до поручителя протягом одного року від дня укладення договору поруки. Зазначене положення в науковій літературі не викликає суперечок і одностайно сприймається дослідниками як строк, протягом якого кредитор має пред'явити позов до суду з вимогою про виконання поручителем своїх обов'язків за договором поруки¹. Дослідники правильно вказують, що непред'явлення позову протягом зазначеного строку тягне припинення права. Це — строк для звернення до суду з позовною заявою до поручителя, але він не належить до категорії строків позовної давності, тому на нього не поширюються норми статей 263, 264, ч. 5 ст. 267 ЦК. Цей строк не підлягає призупиненню або поновленню. Він не переривається².

Отже, слід констатувати, що в науковій літературі має місце різне тлумачення такої підстави припинення поруки, як закінчення строку її дії, яке веде до помилкового розгляду спорів щодо чинності поруки на практиці. У зв'язку з цим наполягаємо на тому, що у всіх реченнях ч. 4 ст. 559 ЦК строк чинності поруки має розглядатися однаково — як строк, протягом якого кредитор може реалізувати свої права за порукою як видом забезпечення виконання зобов'язання, встановленого, як і інші забезпечення, виключно в інтересах кредитора. Відповідно **закінчення строку, встановленого договором поруки**, так само як **сплив шести місяців від дня настання строку виконання основного зобов'язання та одного року від дня укладення договору поруки**, якщо строк основного зобов'язання не встановлений, **припиняє поруку за умови, що кредитор** протягом строку дії поруки **не звернувся з позовом до поручителя**. Незалежно від того, встановлений строк дії по-

¹ Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. – 2-ге вид., перероб. і допов. / за ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. – К., 2006. – Т. II. – С. 66; Гражданское право: учебник : в 3 т. Т. 1 / Е. Н. Абрамова, Н. Н. Аверченко, Ю. В. Байгушева [и др.]; под ред. А. П. Сергеева. – М., 2009. – С. 926; Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации. Часть первая (постатейный) / А. К. Губаева [и др.]; под ред. Н. Д. Егорова, А. П. Сергеева. – 3-е изд., перераб. и доп. – М., 2005. – С. 711.

² Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України : [В 4 т.] / А. Г. Ярема, В. Я. Карабань, В. В. Кривенко, В. Г. Ротань. – Т. 2. – К. ; Севастополь, 2004. – С. 294.

руки договором чи законом, його вплив припиняє суб'єктивне право кредитора. Для того щоб скористатися своїм правом, кредитор має до спливу цього строку пред'явити позов у встановленому порядку (статті 61, 64 ГПК, ст. 122 ЦПК), якщо поручитель у добровільному порядку не виконає свого обов'язку за договором поруки. Безумовно, даний висновок базується на тотожному сприйнятті таких термінів, як «вимога» та «позов». Тому, незважаючи на те що за своїм змістом термін «вимога» є ширшим, ніж термін «позов», оскільки позовом виступає вимога, заявлена відповідно до цивільно-процесуального законодавства, тобто процесуальна вимога, буквально тлумачення в даному випадку не має права на існування. Як правильно зазначає О. А. Загорулько, «термін «вимога» в даному випадку слід розглядати у вузькому розумінні як процесуальну вимогу, тобто позов»¹.

Враховуючи, що у судовій практиці зустрічаються спори щодо чинності поруки стосовно зобов'язань, за якими строк позовної давності минув², необхідно вказати, що при пропущенні строку позовної давності за основною вимогою, забезпеченою порукою, ця вимога не втрачає ознаки дійсності, і питання про захист права, що впливає із забезпеченого порукою зобов'язання, та, відповідно, про можливість пред'явлення позову до поручителя, вирішується залежно від того, чи буде поновлено строк позовної давності за основною вимогою. При цьому у випадках поновлення строку позовної давності позов до поручителя може бути пред'явлений лише в межах строків, визначених ч. 4 ст. 559 ЦК, оскільки законодавець, установивши у ч. 4 ст. 559 ЦК спеціальні правила припинення поруки, зробив виняток із загального правила, передбаченого для пред'явлення вимог за додатковими зобов'язаннями (ст. 266 ЦК)³.

Підбиваючи підсумок, наголосимо на призначенні поруки як одного з видів забезпечення виконання зобов'язання задовольняти майнові інтереси кредитора у разі їх порушення боржником. Відповідно до цього підстави припинення поруки, встановлені ст. 559 ЦК, мають

¹ Цивільне право України : підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, І. В. Жилінкова та ін. ; за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасиво-Фатеевої, В. Л. Яроцького. – К., 2004. – Т. 2. – С. 38–39.

² Постанова ВГСУ від 20.03.2007 р. у справі № 38/220-06 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень України. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/1548844>.

³ Відповідно до ст. 266 ЦК зі спливом позовної давності до основної вимоги вважається, що позовна давність спливла і до додаткової вимоги (стягнення неустойки, накладення стягнення на заставлене майно тощо).

тлумачитися перш за все в інтересах кредитора, що обрав дане забезпечення, а сучасна редакція ст. 559 ЦК потребує законодавчого редагування, оскільки буквальне тлумачення цих положень суперечить сутності останніх, закономірно викликаючи спори та породжуючи суперечливу практику їх застосування.

Пучковская И. Основания прекращения поручительства

Статья посвящена основаниям прекращения такого вида обеспечения исполнения обязательства, как поручительство, в частности вследствие прекращения обеспеченного поручительством обязательства; изменения основного обязательства без согласия поручителя при увеличении размера его ответственности; отказа кредитора принять надлежащее исполнение, предложенное должником или поручителем, после наступления срока исполнения обязательства; перевода долга на другое лицо, если поручитель не поручился за нового должника.

Ключевые слова: поручительство, договор поручительства, основания прекращения поручительства, срок действия поручительства, предъявление иска к поручителю, прекращение поручительства.

Puchkovska I. Grounds for discharging guarantee

The article is devoted to different grounds for discharging such kind of warranty as guaranty which are: termination of a guaranteed contractual obligation; alteration of the main contract without consent of the guarantor if the extent of his liability increases; refusal of the creditor to accept the performance (offered either by the debtor or guarantor) of the obligation after the period for performance has come; delegation of a debt to another if the guarantor hasn't guaranteed for the new debtor.

Keywords: guarantee, contract of guarantee, grounds for discharging guarantee, duration of guarantee, bringing an action against a guarantor, termination of guarantee.